

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
ELEANOR SHARPSTON
prezentate la 19 decembrie 2018¹

Cauza C-431/17

**Monachos Eirinaios, kata kosmon Antonios Giakoumakis tou Emmanouil
împotriva
Dikigorikos Syllogos Athinon**

[cerere de decizie preliminară formulată de
Symvoulío tis Epikrateías (Consiliul de Stat, Grecia)]

„Directiva 98/5/CE – Articolul 3 – Articolul 6 – Înregistrarea unui călugăr ca avocat în alt stat membru decât cel în care și-a obținut calificarea profesională – Norme naționale care se opun înregistrării”

1. Poate un om să slujească la doi stăpâni? Atunci când unul dintre acești stăpâni este Dumnezeu, un creștin poate găsi mai întâi îndrumări în Biblie: „[n]imeni nu poate sluji la doi stăpâni: căci ori îl va urî pe unul și-l va iubi pe celălalt, ori îi va fi devotat unuia și-l va disprețui pe celălalt. Nu puteți sluji și lui Dumnezeu, și lui Mamona”². (Dialogul impecabil de natură juridică dintre Iisus din Nazaret și un avocat, păstrat în pasajul pildei Bunului Samaritean, demonstrează însă în mod evident că este foarte posibil atât să i se slujească lui Dumnezeu, cât și să se dețină calitatea de membru al profesiei juridice³.) Atunci când un călugăr dorește să se înregistreze ca avocat în asociația unui barou din alt stat membru decât cel în care și-a obținut titlul profesional și servește astfel atât justiția, cât și pe Dumnezeu, este necesar să se analizeze și Directiva 98/5/CE⁴.

2. Prin intermediul acestei cereri de decizie preliminară, Symvoulío tis Epikratias (Consiliul de Stat, Grecia, denumit în continuare „instanța de trimitere”) dorește să se stabilească dacă este compatibil cu Directiva 98/5 refuzul autorităților competente de a-l înregistra pe Monachos Eirinaios⁵, un călugăr de la o mănăstire din Grecia, ca avocat care profesează sub titlul profesional din țara sa de origine, pentru motivul că, în temeiul dreptului național, călugării nu pot pur și simplu să fie înscrși în tablourile unor asociații ale baroului. Acest lucru ridică problema modului în care trebuie să se concilieze dispozițiile Directivei 98/5 referitoare la *înregistrarea* avocaților care profesează sub titlul profesional din țara lor

¹ Limba originală: engleza.

² „Ο δε ὃς δύναται δυσ κυρίοις δουλεύειν· ὃς ὁ τὸν ἑνὸς ἀγαπήσει καὶ τὸν ἑτερον ἀγαπήσει, ὃς ὁ ἑνὸς ἀγαπήσει καὶ τὸν ἑτερον ἀγαπήσει. Οὐ δύνασθε Θεὸν δουλεύειν καὶ μαμὼν”, Matei, 6:24.

³ Luca, 10:25-37.

⁴ Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea (JO 1998, L 77, p. 36, Ediție specială, 06/vol. 3, p. 24), modificată ultima dată prin Directiva 2013/25/UE a Consiliului din 13 mai 2013 de adaptare a anumitor directive în domeniul dreptului la liberă stabilire și în cel al libertății de a presta servicii, având în vedere aderarea Republicii Croația (JO 2013, L 158, p. 368).

⁵ Traducerea obișnuită a expresiei „Monachos Eirinaios” în limba engleză, care reprezintă limba originală a prezentelor concluzii, ar fi „Brother Eirinaios”. În prezentele concluzii, vom păstra însă noțiunea „Monachos” (călugăr) pentru a evita modurile de înțelegere și conotațiile diferite care ar putea însoți diversele versiuni lingvistice.

de origine, care stabilesc obligații cu caracter imperativ, cu cele referitoare la normele *profesionale și deontologice* aplicabile unor astfel de avocați, care lasă statelor membre o largă putere de apreciere. Interpretarea Curții va trebui să asigure faptul că directiva este analizată într-un mod consistent și coerent.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 98/5

3. Considerentul (1) al Directivei 98/5 subliniază importanța posibilității resortisanților statelor membre de a-și exercita profesia, cu titlu independent sau salariat, într-un alt stat membru decât cel în care și-au obținut calificările profesionale. Considerentele (2) și (3) explică faptul că directiva oferă un mijloc alternativ față de Directiva 89/48 de obținere a accesului la profesia de avocat într-un stat membru gazdă⁶.

4. Potrivit considerentului (5), luarea de măsuri „la nivelul Comunității, se justifică nu numai pentru că, în comparație cu sistemul general de recunoaștere a diplomelor, ea asigură avocaților un mijloc mai simplu prin care se pot integra în profesie într-un stat membru, ci și pentru că, prin acordarea posibilității ca avocații să își poată exercita profesia cu caracter permanent sub titlul profesional din statul membru de origine într-un stat membru gazdă, se vine în întâmpinarea nevoilor justițiabililor care, datorită fluxurilor comerciale în creștere rezultate în special din piața internă, necesită consiliere atunci când derulează tranzacții transfrontaliere în care dreptul internațional, dreptul comunitar și drepturile naționale se suprapun adesea”.

5. Considerentul (6) explică faptul că adoptarea de măsuri se justifică de asemenea „deoarece numai câteva state membre permit deja pe teritoriul lor exercitarea activităților de avocat, în alt mod decât prin prestare de servicii, de către avocații din alte state membre care profesează sub titlul profesional din țara lor de origine; [...] cu toate acestea, în statele membre în care există această posibilitate, modalitățile privind, de exemplu, domeniul de activitate și obligația de a se înregistra la autoritățile competente diferă considerabil; [...] o astfel de diversitate de situații se traduce prin inegalități și denaturări ale concurenței între avocații din statele membre și constituie un obstacol în calea liberei circulații; [...] numai o directivă de stabilire a condițiilor de exercitare a acestei profesii, în alt mod decât prin prestare de servicii, de către avocații ce profesează sub titlul profesional din statul membru de origine are capacitatea să soluționeze aceste dificultăți și să ofere aceleași oportunități avocaților și justițiabililor în toate statele membre”.

6. Considerentul (7) indică faptul că directiva nu stabilește reglementări referitoare la situații de natură strict internă și nu aduce atingere normelor profesionale naționale decât în măsura în care este necesar pentru realizarea efectivă a obiectivului său. Directiva nu aduce în special atingere legislației naționale care reglementează accesul și exercitarea profesiei de avocat sub titlul profesional utilizat în statul membru gazdă.

⁶ Directiva 89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani (JO 1989, L 19, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 76), abrogată prin Directiva 2005/36 a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind recunoașterea calificărilor profesionale (JO 2005, L 255, p. 22, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 3).

7. Considerentul (8) explică faptul că este necesar ca „avocații menționați în prezenta directivă să aibă obligația de a se înregistra la autoritatea competentă din statul membru gazdă pentru ca aceasta să se poată asigura că ei respectă normele profesionale și deontologice din acel stat; [...] efectul acestei înregistrări, în ceea ce privește jurisdicțiile și gradele și tipurile de jurisdicții înaintea cărora pot să profeseze avocații, este determinat de legislația aplicabilă avocaților în statul membru gazdă”.

8. Considerentul (9) indică faptul că „avocații care nu sunt integrați în profesie în statul membru gazdă au obligația de a profesa în acel stat sub titlul profesional din țara lor de origine pentru a se asigura informarea corectă a consumatorilor și pentru a distinge între acești avocați și avocații din statul membru gazdă care profesează sub titlul profesional utilizat acolo”.

9. Articolul 1 alineatul (1) din directivă definește obiectul acesteia ca fiind facilitarea exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un alt stat membru decât cel în care s-a obținut calificarea profesională. Articolul 1 alineatul (2) definește noțiunea „avocat” ca însemnând „orice persoană care este resortisant al unui stat membru și care este autorizată să își exercite activitățile profesionale sub unul dintre următoarele titluri profesionale: [...] Grecia: Δικηγόρος [Dikigoros] [...] Cipru: Δικηγόρος [Dikigoros]”.

10. Articolul 2 stabilește dreptul oricărui avocat de a exercita cu caracter permanent activitățile menționate la articolul 5 în oricare alt stat membru, sub titlul profesional din statul membru de origine.

11. Potrivit articolului 3:

„(1) Un avocat care dorește să profeseze într-un alt stat membru decât cel în care și-a obținut calificarea profesională este obligat să se înregistreze la autoritatea competentă din acel stat.

(2) Autoritatea competentă din statul membru gazdă înregistrează avocatul pe baza prezentării unui certificat care atestă înregistrarea lui la autoritatea competentă din statul membru de origine. Aceasta poate impune ca, atunci când este prezentat de către autoritatea competentă din statul membru de origine, certificatul să nu fie mai vechi de trei luni. Aceasta informează autoritatea competentă din statul membru de origine cu privire la înregistrare.”

12. Articolul 4 prevede că un avocat care profesează într-un stat membru gazdă sub titlul profesional din statul membru de origine „este obligat să își exercite profesia sub acest titlu, care trebuie indicat în limba oficială sau în una dintre limbile oficiale ale statului membru de origine, în mod inteligibil și astfel încât să se evite confuzia cu titlul profesional din statul membru gazdă”.

13. Articolul 5 alineatul (1) stabilește domeniul de activitate al unui avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine ca incluzând „aceleași activități profesionale ca și un avocat care profesează sub titlul profesional corespunzător din statul membru gazdă”. Acesta poate, în special, „să acorde consultanță juridică cu privire la dreptul din statul membru de origine, dreptul comunitar, dreptul internațional și dreptul din statul membru gazdă. În orice împrejurare, acesta trebuie să respecte normele de procedură aplicabile înaintea instanțelor naționale”.

14. Articolul 6 alineatul (1) prevede că „[i]ndiferent de normele profesionale și deontologice care i se aplică în statul membru de origine, avocatul care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine se supune aceluiași norme profesionale și deontologice ca și avocații care profesează sub titlul profesional corespunzător din statul membru gazdă, în ceea ce privește toate activitățile pe care le exercită pe teritoriul acestuia”. Potrivit articolului 6 alineatul (3), statul membru gazdă „poate impune unui avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine fie să încheie o asigurare de răspundere profesională, fie să se afilieze la un fond de garantare profesională în conformitate cu normele pe care acel stat le stabilește pentru activitățile profesionale exercitate pe teritoriul său”.

15. Articolul 7 din directivă se referă la procedurile disciplinare aplicabile în cazul neîndeplinirii de către un avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine a obligațiilor în vigoare în statul membru gazdă. În conformitate cu articolul 7 alineatul (1), „se aplică normele de procedură, sancțiunile și căile de atac prevăzute în statul membru gazdă”. Articolul 7 alineatele (2)-(5) prevede:

„(2) Înainte de a iniția o procedură disciplinară împotriva unui avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine, autoritatea competentă din statul membru gazdă informează autoritatea competentă din statul membru de origine cât mai curând posibil, furnizând toate informațiile utile.

[Aceasta se aplică], *mutatis mutandis*, în cazul în care este inițiată o procedură disciplinară de către autoritatea competentă din statul membru de origine. [...]

(3) Fără a aduce atingere competenței decizionale a autorității competente din statul membru gazdă, aceasta cooperează pe tot parcursul întregii proceduri disciplinare cu autoritatea competentă din statul membru de origine. [...]

(4) Autoritatea competentă din statul membru de origine decide cum să acționeze, în aplicarea propriilor norme de procedură și de fond, ca urmare a unei decizii a autorității competente din statul membru gazdă privind un avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine.

(5) Deși nu este o condiție necesară pentru luarea unei decizii de către autoritatea competentă din statul membru gazdă, retragerea temporară sau permanentă de către autoritatea competentă din statul membru de origine a autorizației de exercitare a profesiei conduce automat la interdicția temporară sau permanentă ca avocatul în cauză să profeseze sub titlul profesional din statul membru de origine în statul membru gazdă.”

16. Articolul 9 prevede că „[d]eciziile de a refuza înregistrarea menționată la articolul 3 sau de a anula această înregistrare, precum și deciziile de pronunțare a sancțiunilor disciplinare trebuie motivate”. Aceste decizii trebuie să poată face obiectul unei căi de atac în fața unei instanțe.

Dreptul național

Decretul prezidențial 152/2000

17. Directiva 98/5 a fost transpusă în dreptul elen prin Decretul prezidențial 152/2000 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat în Grecia pentru avocații care au obținut calificarea în alt stat membru al Uniunii Europene (Proedriko Diatagma 152/2000, Diefkyolynsi tis monimis askisis tou dikigorikoy epaggelmatos stin Ellada apo dikigorous pou apektisan ton epaggelmatiko tous titlo se allo kratos-melos tis EE, denumit în continuare „decretul prezidențial”).

18. Articolul 5 alineatul (1) prevede că, pentru exercitarea profesiei de avocat în Grecia, persoana interesată trebuie să se înscrie în tabloul baroului din circumscripția în care intenționează să își exercite activitatea, precum și să își organizeze biroul în aceeași circumscripție. Articolul 5 alineatul (2) prevede că Consiliul baroului menționat mai sus decide cu privire la înscrierea respectivă după ce persoana interesată a prezentat următoarele documente: (i) actul autorității statale sau municipale din care să rezulte cetățenia statului membru, (ii) certificatul de cazier judiciar și (iii) certificatul de înregistrare, provenit de la autoritatea competentă din statul de origine care a eliberat titlul profesional sau de la altă autoritate competentă din statul de origine.

19. În plus, articolul 8 alineatul (1) prevede că „[i]ndiferent de normele profesionale și deontologice care i se aplică în statul său de origine, avocatul se supune aceluiași norme profesionale și deontologice ca și ceilalți avocați membri ai baroului în cauză, în ceea ce privește toate activitățile pe care le exercită pe teritoriul Republicii Elene. În special, se supune obligațiilor care decurg din [...] toate normele care reglementează exercitarea activității avocațiale în Grecia, îndeosebi cele care se referă la incompatibilități și la exercitarea unor activități fără legătură cu aceasta, la secretul profesional, la deontologia profesională, la publicitate, la demnitatea profesională și la exercitarea corectă a atribuțiilor”.

Codul profesiei de avocat

20. Articolul 1 din Legea 4194/2013 (Kodikas digikoron, denumită în continuare „Codul profesiei de avocat”) prevede că avocatul este un funcționar public a cărui misiune constituie un fundament al statului de drept. În exercitarea atribuțiilor sale, avocatul își menține libertatea de tratare a cauzei și nu acceptă sfaturi sau ordine contrare legii sau incompatibile cu interesele clientului său⁷.

21. Articolul 6 este intitulat „Condiții necesare pentru a deveni avocat – impedimente”. Acesta prevede două condiții concrete necesare pentru a deveni avocat, și anume (i) deținerea calității de cetățean grec sau a aceleia de resortisant al unui alt stat membru ori a unui stat membru al SEE și (ii) deținerea unei diplome în drept, alături de patru impedimente, printre care se numără acela de a fi preot sau călugăr.

22. Articolul 7 alineatul (1) este intitulat „Pierderea de drept a statutului de avocat”. Acesta prevede, printre altele, că persoana care este preot sau călugăr ori care este numită într-o funcție sau care ocupă orice post de salariat cu contract de muncă ori care este încadrată în muncă la orice serviciu al unei persoane juridice de drept public pierde de drept statutul de avocat și este radiată din tabloul baroului a cărui membră este⁸. Avocatul care intră sub incidența articolului 7 alineatul (1) este obligat să depună o declarație la tabloul baroului în care este înregistrat și să demisioneze⁹.

23. Articolul 23 prevede că avocatul are obligația de a avea sediul și biroul în circumscripția instanței de prim grad de jurisdicție în care este repartizat. Articolul 82 prevede că, în afara unor cazuri excepționale prevăzute în mod expres, avocatului nu îi este permis să furnizeze prestații fără o remunerație.

Carta constituțională a Bisericii Greciei

24. Legea 590/1977 privind Carta constituțională a Bisericii Greciei (Katastatikos Chartis tis Ekklisias tis Ellados) prevede, la articolul 39, că mănăstirile sunt edificii sfinte destinate vieții ascetice a bărbaților sau a femeilor găzduiți în acestea, în conformitate cu jurămintele monahale, cu vechile canoane ale vieții monastice și cu tradițiile bisericii ortodoxe. Mănăstirile funcționează sub supravegherea spirituală a episcopului competent.

25. Articolul 56 alineatul (3) interzice unei persoane aflate sub disciplină monahală să se deplaseze în afara granițelor circumscripției sale ecleziastice fără autorizația superiorului său religios. Aceasta trebuie să obțină și autorizația mitropolitului competent pentru a rămâne în cealaltă circumscripție pentru o perioadă mai lungă de două luni într-un an calendaristic, cu sau fără întrerupere.

⁷ Articolul 5.

⁸ Articolul 7 alineatul (1) litera (a), respectiv articolul 7 alineatul (1) litera (c).

⁹ Articolul 7 alineatul (2).

Legea privind fondul ecleziastic și administrarea mănăstirilor

26. Legea 3414/1909 (Peri Genikou Ekklesiastikou Tameiou kai dioikiseos Monastirion, denumită în continuare „Legea privind fondul ecleziastic și administrarea mănăstirilor”) prevede, la articolul 18, că, atunci când cineva devine o persoană supusă disciplinei monahale, toate bunurile sale revin mănăstirii, cu excepția cotei rezervate moștenitorilor săi în temeiul legii succesiunii.

Situația de fapt, procedura și întrebarea preliminară

27. Monachos Eirinaios este călugăr la o mănăstire din Grecia¹⁰. Acesta este și avocat calificat și a fost membru al Pagkyprios Dikigorikos Syllogos (Baroul din Cipru, denumit în continuare „PDS”) începând cu data de 11 decembrie 2014.

28. La 12 iunie 2015, acesta a solicitat să fie înregistrat în Dikigorikos Syllogos Athinon (Baroul din Atena, denumit în continuare „DSA”), în calitate de avocat care și-a obținut titlul profesional în alt stat membru al Uniunii. La 18 iunie 2015, consiliul DSA a respins cererea sa. Această decizie s-a întemeiat pe articolul 8 alineatul (1) din decretul prezidențial, care prevede că normele naționale privind incompatibilitățile (mai precis faptul de a fi preot sau călugăr) se aplică și avocaților care doresc să profeseze în Grecia sub titlul profesional din statul membru de origine.

29. La 29 septembrie 2015, Monachos Eirinaios a introdus o acțiune împotriva acestei decizii la instanța de trimitere.

30. Această instanță arată că normele profesionale și deontologice care se aplică avocaților greci nu permit călugărilor să exercite profesia de avocat pentru motive cum sunt cele invocate de DSA, și anume lipsa garanțiilor referitoare la independența lor, îndoieli în ceea ce privește posibilitatea acestora de a-și îndeplini în întregime atribuțiile și aspectul dacă aceștia pot soluționa cauze în contencios, cerința existenței unui sediu real (nu fictiv) în circumscripția instanței corespunzătoare de prim grad de jurisdicție, precum și obligația de a nu furniza servicii fără remunerație. În cazul în care respectivul barou ar fi obligat să înregistreze, în conformitate cu articolul 3 din Directiva 98/5, un călugăr pentru ca acesta să profeseze sub titlul profesional din statul de origine, atunci ar fi obligat să constate imediat că acesta a încălcat normele profesionale și deontologice prevăzute în dreptul național în conformitate cu articolul 6 din directivă, întrucât respectivele norme interzic călugărilor să exercite activitatea de avocat.

31. Instanța de trimitere face de asemenea trimitere la propria jurisprudență, în cadrul căreia a considerat că dispoziția din Codul profesiei de avocat anterior în vigoare care interzice preoților să devină avocați nu era contrară principiului egalității și principiului libertății de a exercita o profesie sau o ocupație. În primul rând, interesul public impune unui avocat să își îndeplinească personal în mod exclusiv atribuțiile și, în al doilea rând, exercitarea profesiei de avocat presupune soluționarea de litigii, ceea ce este incompatibil cu statutul de reprezentant religios¹¹. Instanța de trimitere a mai constatat în trecut că această dispoziție nu este contrară articolului 13 din Constituția elenă, articolului 52 din Tratatul CE (în prezent articolul 49 TFUE) (având în vedere că starea de fapt în cauza anterioară privea o situație strict internă) și articolului 9 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale¹².

10 Instanța de trimitere l-a descris pe Monachos Eirinaios ca fiind călugăr la Sfânta Mănăstire Petra, situată în Karditsa. În cadrul ședinței, avocatul lui Monachos Eirinaios a arătat însă că acesta se află în prezent pe insula Zakynthos.

11 Hotărârea nr. 2368/1988 a instanței de trimitere (întrunită în ședință plenară).

12 Hotărârea nr. 1090/1989 a instanței de trimitere.

32. În acest context, instanța de trimitere solicită pronunțarea unei hotărâri preliminare cu privire la următoarea întrebare:

„Articolul 3 din Directiva 98/5/CE trebuie interpretat în sensul că înscrierea unui călugăr care aparține de Biserica Greciei în calitate de avocat în tabloul autorității competente din alt stat membru decât cel în care acesta a obținut titlul său profesional, în scopul de a-și exercita în acest stat profesia în temeiul titlului profesional din statul membru de origine, poate fi interzisă de legiuitorul național pentru motivul că, potrivit dreptului național, călugării care aparțin de Biserica Greciei nu pot fi înscriși în tablourile barourilor întrucât nu există, din cauza statutului acestora, garanțiile recunoscute ca fiind indispensabile pentru exercitarea activității avocațiale?”

33. Monachos Eirinaios, guvernul elen, guvernul neerlandez și Comisia Europeană au depus observații scrise. În ședința desfășurată la 18 septembrie 2018, Monachos Eirinaios, DSA, guvernul elen și Comisia au prezentat observații orale.

Apreciere

Legislația aplicabilă

34. Diverse directive se aplică diferitor aspecte ce caracterizează situația unui avocat care dorește să profeseze în alt stat membru. Astfel, Directiva 2005/36 se referă la recunoașterea calificărilor profesionale, în timp ce Directiva 77/249/CEE a Consiliului privește libertatea de a presta servicii¹³. Directiva 2006/123/CE vizează o gamă largă de activități în cadrul pieței interne, inclusiv prestarea de servicii de consiliere juridică, atât în contextul libertății de stabilire, cât și în cel al prestării de servicii¹⁴. Directiva 98/5 se aplică avocaților care doresc să profeseze cu caracter permanent în statul membru gazdă.

35. În observațiile sale scrise, guvernul neerlandez a susținut că, având în vedere că Directiva 98/5 nu prevede niciun fel de norme profesionale și deontologice în ceea ce privește avocații, s-ar putea obține orientări din cuprinsul celorlalte directive care ar putea fi aplicate.

36. Nu împărtășim acest punct de vedere.

37. Directiva 77/249 are în vedere prestarea serviciilor de către avocați, iar nu libertatea de stabilire¹⁵. Procedura aflată pe rolul instanței de trimitere privește însă refuzul unui barou de a înregistra un avocat care și-a obținut calificarea profesională în alt stat membru. Prin urmare, obiectul întrebării adresate îl constituie recunoașterea ca avocat, aspect care este reglementat de Directiva 98/5, iar nu libertatea de a presta servicii de natură juridică¹⁶.

¹³ Directiva din 22 martie 1977 de facilitare a exercitării efective a libertății de a presta servicii de către avocați (JO 1977, L 78, p. 17, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 46), modificată ultima dată prin Directiva 2013/25/UE a Consiliului din 13 mai 2013 de adaptare a anumitor directive în domeniul dreptului la liberă stabilire și în cel al libertății de a presta servicii, având în vedere aderarea Republicii Croația (JO 2013, L 158, p. 368).

¹⁴ Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind serviciile în cadrul pieței interne (JO 2006, L 376, p. 36, Ediție specială, 13/vol. 58, p. 50), considerentul (33) și articolul 1 alineatul 1.

¹⁵ Al doilea considerent al Directivei 77/249 și articolul 1 din aceeași directivă.

¹⁶ A se vedea articolul 1 alineatul (4) din Directiva 98/5. În acest sens, a se vedea și Hotărârea din 2 decembrie 2010, Jakubowska (C-225/09, EU:C:2010:729).

38. Directiva 2005/36 se aplică avocaților care doresc să fie imediat recunoscuți sub titlul profesional din statul membru *gazdă*. Această directivă nu aduce atingere punerii în aplicare a Directivei 98/5¹⁷ și nu este relevantă în această cauză. Monachos Eirinaios solicită înregistrarea pentru a profesa sub titlul pe care l-a obținut în Cipru.

39. Directiva 2006/123 este, astfel, aplicabilă serviciilor de natură juridică și reglementează nu doar prestarea de servicii, ci și libertatea de stabilire¹⁸. Cu toate acestea, articolul 25 din această directivă, invocat de guvernul neerlandez în observațiile sale scrise, se aplică doar exercitării unor activități multidisciplinare *de natură economică*. Însușirea de a fi o persoană care respectă o disciplină monahală – activitate exercitată de Monachos Eirinaios „în paralel” cu cea de avocat – nu se potrivește în această ecuație.

40. Situația lui Monachos Eirinaios intră în mod evident în domeniul de aplicare al Directivei 98/5. Acesta este un avocat care deține un titlu profesional valid într-un stat membru [care intră astfel sub incidența domeniului de aplicare personal al Directivei 98/5, așa cum este prevăzut la articolul 1 alineatele (1) și (2) din aceasta], care dorește să profeseze cu caracter permanent într-un alt stat membru, sub titlul profesional din țara sa de origine [îndeplinind, așadar, atât elementul transfrontalier, cât și domeniul de aplicare material al Directivei 98/5, astfel cum este el prevăzut la articolul 1 alineatul (1) din aceasta]. Rezultă că compatibilitatea cu dreptul Uniunii a normelor naționale care interzic călugărilor să fie înregistrați ca avocați sub titlul profesional din țara lor de origine pentru motivul că aceștia nu prezintă anumite garanții necesare în ceea ce privește avocații trebuie să fie apreciată în temeiul acestei directive.

Observații preliminare referitoare la Directiva 98/5

41. Obiectivul Directivei 98/5 îl constituie îmbunătățirea liberei circulații a avocaților prin facilitarea exercitării cu caracter permanent a acestei profesii într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea profesională¹⁹. (În cele ce urmează, din rațiuni practice, ne vom referi la astfel de avocați ca fiind „avocați migranți”).

42. În scopul promovării pieței interne, directiva urmărește să acorde aceleași facilități avocaților și justițiabililor din toate statele membre. Aceasta urmărește în special să vină în întâmpinarea nevoilor justițiabililor care, datorită fluxurilor comerciale în creștere rezultate din piața internă, necesită consiliere atunci când derulează tranzacții transfrontaliere în care dreptul internațional, dreptul comunitar și drepturile naționale se suprapun adesea²⁰.

43. Astfel, directiva urmărește, printre altele, să pună capăt diferențelor existente între normele naționale privind cerințele de înregistrare la autoritățile competente, care dau naștere unor inegalități și obstacole în calea liberei circulații²¹. Recunoașterea reciprocă a titlurilor profesionale ale avocaților migranți care doresc să își exercite profesia sub titlul profesional obținut în statul de origine sprijină realizarea obiectivelor directivei²².

17 Considerentul (42) al Directivei 2005/36. Curtea a statuat, în Hotărârea din 3 februarie 2011, Ebert (C-359/09, EU:C:2011:44, o cauză referitoare la Directiva 89/48 care a fost abrogată prin Directiva 2005/36, și la Directiva 98/5), că aceste două directive se completează una pe alta, stabilind, pentru avocați din statele membre, două mijloace pentru a obține admiterea în profesia de avocat într-un stat membru gazdă, sub titlul profesional al acestui stat: a se vedea punctele 27-35.

18 Considerentul (33) al Directivei 2006/123 și articolul 1 alineatul (1) din aceeași directivă.

19 Considerentele (1) și (5) ale Directivei 98/5 și articolul 1 alineatul (1) din aceeași directivă. A se vedea de asemenea Propunerea Comisiei pentru o directivă a Parlamentului European și a Consiliului de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea, COM(94) 572 final (denumită în continuare „propunerea Comisiei”), punctul 1.3.

20 Considerentele (1), (5) și (6).

21 Considerentul (6) al Directivei 98/5 și Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi (C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 37 și jurisprudența citată).

22 A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi (C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 36 și jurisprudența citată).

44. Cu toate acestea, deși directiva privește dreptul de stabilire, ea nu reglementează nici accesul la profesia de avocat, nici exercitarea acestei profesii sub titlul profesional eliberat în statul membru gazdă²³.

45. În scopul îndeplinirii obiectivelor sale, directiva trebuie să asigure un echilibru între diferite interese.

46. În primul rând, aceasta stabilește un echilibru între acordarea unui drept „automat” avocaților migranți de a se înregistra la autoritățile competente ale statului membru gazdă, fără un control prealabil efectuat de statul membru gazdă în ceea ce privește calificările lor profesionale [articolul 3 alineatul (2)], și necesitatea de a informa justițiabilii în legătură cu întinderea expertizei unor astfel de avocați – avocaților migranți le este permis, prin urmare, să profeseze doar sub titlul profesional din țara lor de origine, exprimat în limba statului membru de origine [articolul 4 alineatul (1)]²⁴.

47. În al doilea rând, avocaților migranți li se acordă dreptul de a oferi consultanță în probleme juridice și de a-și reprezenta și apăra în justiție clienții, atunci când este necesar, în colaborare cu un avocat care profesează înaintea instanțelor sesizate (articolul 5). La rândul lor, aceștia trebuie să se înregistreze la autoritatea competentă din statul membru gazdă și trebuie să se supună obligațiilor și normelor profesionale și deontologice ale acestui stat (articolele 3 și 6)²⁵.

48. În plus, deși articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5 armonizează cerințele care trebuie să fie îndeplinite de către avocații care doresc să își exercite activitățile profesionale sub titlul profesional din țara lor de origine, directiva (i) nu stabilește reglementări referitoare la situații de natură strict internă [considerentul (7)], (ii) nu aduce atingere legislației naționale care reglementează accesul și exercitarea profesiei de avocat sub titlul profesional utilizat în statul membru gazdă [considerentul (7)] și (iii) prevede că avocații trebuie să respecte normele profesionale și deontologice din acel stat membru [considerentul (8) și articolul 6]²⁶.

49. Pe scurt, Directiva 98/5 este o directivă hibrid, care, prin armonizarea anumitor aspecte, prevede libertatea de stabilire a avocaților migranți care doresc să își exercite activitatea sub titlul profesional din țara lor de origine, lăsând în același timp statelor membre un important grad de autonomie în alte privințe. Promovarea libertății de circulație este contrabalansată de nevoia de a asigura protecția consumatorilor și de nevoia îndeplinirii obligațiilor profesionale în statul membru gazdă de către avocații migranți, cu respectarea unei corecte administrări a justiției. Prin urmare, există o posibilitate inerentă de apariție a unor tensiuni între *acordarea dreptului* de exercitare a activității (articolul 3) și *normele care reglementează exercitarea activității* (articolul 6).

23 Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi (C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 56).

24 Considerentul (9). A se vedea în acest sens Hotărârea din 7 noiembrie 2000, Luxemburg/Parlamentul European și Consiliul (C-168/98, EU:C:2000:598), în care Curtea a stabilit că „legiuitorul comunitar, în vederea facilitării exercitării libertății fundamentale de stabilire a unei categorii determinate de avocați migranți, a preferat, unui sistem de control *a priori* a unei calificări în dreptul național al statului membru gazdă, un dispozitiv care cuprinde informarea consumatorului, unele limitări aduse întinderii modalităților de exercitare a anumitor activități ale profesiei, un cumul de norme profesionale și deontologice care trebuie respectate, o obligație de asigurare, precum și un sistem disciplinar care stabilește o legătură între autoritățile competente ale statului membru de origine și cele ale statului membru gazdă. Legiuitorul nu a anulat obligația de cunoaștere a dreptului național aplicabil în dosarele tratate de către avocatul în cauză, ci doar l-a degrevat pe acesta de obligația de a demonstra în prealabil deținerea unor astfel de cunoștințe” (la punctul 43). Adăugăm că, întrucât titlul profesional pentru un avocat calificat în Grecia și pentru un avocat calificat în Cipru este același („Δικηγόρος”), DSA ar putea, în opinia noastră, să solicite în mod justificat Monachos Eirinaios să indice că nu este calificat în Grecia – eventual prin utilizarea „(Κύρπος)” după titlul său. A se vedea punctele 8 și 9 de mai sus.

25 A se vedea propunerea Comisiei, punctul 2.

26 A se vedea de asemenea punctul 3.3 din propunerea Comisiei, care subliniază faptul că propunerea se limitează să prevadă *cerințe minime* pe care avocații migranți trebuie să le îndeplinească. În rest, aceasta se referă în special la normele profesionale și deontologice aplicabile în statul membru gazdă avocaților care își exercită profesia sub titlul profesional din acel stat.

Întrebarea adresată

50. Instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 din Directiva 98/5 trebuie interpretat în sensul că permite norme naționale care interzic călugărilor să se înregistreze ca avocați sub titlul profesional din țara lor de origine pentru motivul că nu prezintă anumite garanții necesare pentru a exercita profesia de avocat.

51. Monachos Eirinaios și Comisia susțin că, potrivit jurisprudenței Curții, articolul 3 din Directiva 98/5 a efectuat o armonizare completă a normelor relevante. Prezentarea unui certificat care atestă înregistrarea la autoritatea competentă din statul membru de origine este unica condiție căreia trebuie să i se subordoneze înregistrarea persoanei interesate în statul membru gazdă²⁷. Împrejurarea dacă această persoană prezintă sau nu ulterior diversele garanții necesare pentru a-și exercita activitatea ca avocat este supusă controlului baroului relevant, într-o etapă ulterioară a procedurii.

52. Comisia adaugă faptul că problema dacă articolul 7 alineatul (1) din Directiva 98/5 (care se referă la procedura disciplinară în cazul neîndeplinirii de către un avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine a obligațiilor în vigoare în statul membru gazdă) este aplicabil situației în care se află Monachos Eirinaios nu face obiectul prezentei proceduri, care privește doar dreptul acestuia de a se înregistra la DSA.

53. În ședință, DSA a susținut că interpretarea sistemică a articolului 3 alineatul (2) și a articolului 6 alineatul (1) din Directiva 98/5, în lumina considerentelor sale, trebuie să conducă la concluzia că un barou poate refuza înregistrarea unui avocat care dorește să profeseze sub titlul profesional din țara sa de origine atunci când din documentele depuse rezultă că există un impediment în legătură cu o astfel de înregistrare în temeiul dreptului național.

54. Guvernul elen susține că articolul 3 din Directiva 98/5 trebuie să fie interpretat coroborat cu articolul 6 din aceasta. În ipoteza în care un călugăr ar fi înregistrat la DSA sub titlul profesional din statul de origine, acesta ar trebui să fie imediat radiat din barou, în conformitate cu normele elene profesionale și deontologice. Acest lucru ar conduce la un efect absurd. Guvernul elen consideră că un călugăr nu are independența necesară pentru a exercita profesia de avocat.

55. Guvernul neerlandez susține că articolul 3 din Directiva 98/5 trebuie să fie interpretat în sensul că se opune legislației naționale care interzice unui călugăr să se înregistreze și să își exercite profesia de avocat sub titlul profesional din țara sa de origine. Articolul 6 din directivă nu reglementează în mod cuprinzător normele profesionale și deontologice, care trebuie, așadar, să fie examinate în lumina altor dispoziții de drept secundar, precum articolul 25 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2006/123.

Înregistrarea în temeiul articolului 3 din Directiva 98/5

56. Articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5 se referă exclusiv la înregistrarea avocaților migranți la autoritatea competentă din statul membru gazdă. Acesta prevede că această autoritate „înregistrează avocatul” pe baza prezentării certificatului corespunzător.

57. Această dispoziție este destinată să pună capăt diferențelor existente între normele naționale privind cerințele de înregistrare la autoritățile competente și stabilește astfel un mecanism de recunoaștere reciprocă a titlurilor profesionale ale avocaților migranți (a se vedea punctele 43 și 45 de mai sus). Aceasta realizează o armonizare *completă* a condițiilor prealabile necesare pentru exercitarea dreptului de stabilire conferit de directiva menționată. Un avocat care dorește să profeseze cu caracter

²⁷ Hotărârea din 19 septembrie 2006, Wilson (C-506/04, EU:C:2006:587, punctele 66 și 67).

permanent într-un alt stat membru decât cel în care și-a obținut calificarea profesională este obligat să se înregistreze la autoritatea competentă din acel stat membru. Această autoritate trebuie să efectueze respectiva înregistrare „pe baza prezentării unui certificat care atestă înregistrarea lui la autoritatea competentă din statul membru de origine”²⁸.

58. Potrivit jurisprudenței consacrate a Curții, *singura* condiție care poate exista pentru înregistrare este aceea ca persoana în cauză să prezinte certificatul corespunzător la autoritatea competentă din statul membru gazdă. Înregistrarea de către statul membru gazdă este apoi obligatorie, dând posibilitatea persoanei în cauză să profeseze în acest din urmă stat membru în temeiul titlului său profesional de origine²⁹. Această analiză este confirmată în propunerea Comisiei, în care, în comentariile referitoare la articolul 3, se precizează că „înregistrarea este *de drept* imediat ce solicitantul face dovada înregistrării sale la autoritatea competentă din statul membru de origine” (sublinierea noastră). Înregistrarea plasează avocatul migrant în pragul exercitării activității în statul membru gazdă.

59. Astfel, Curtea a statuat deja că resortisanții italieni care, după obținerea unei diplome universitare în drept în Italia, au obținut o nouă diplomă universitară în drept în Spania și au fost înscriși ca avocați în acest din urmă stat membru trebuie considerați ca îndeplinind toate condițiile necesare pentru înregistrarea lor într-un barou italian pe baza prezentării unui certificat care atestă înregistrarea lor în Spania³⁰.

60. În aceeași ordine de idei, în Hotărârea Wilson, Curtea a constatat că obligarea avocaților care își exercitau activitatea sub titlul profesional din țara lor de origine să participe la o audiere destinată să permită Consiliului baroului să verifice cunoașterea de către aceștia a limbii utilizate în domeniul administrativ și juridic din statul membru gazdă era contrară Directivei 98/5³¹.

61. Din această jurisprudență rezultă că statele membre nu au puterea de a introduce cerințe suplimentare în ceea ce privește înregistrarea avocaților migranți sub titlul profesional din statul de origine.

62. Prin urmare, dintr-un anumit punct de vedere, răspunsul la întrebarea instanței de trimitere este clar. Articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5 interzice introducerea unei condiții suplimentare – cum este aceea de a nu fi călugăr – pentru înregistrarea unui avocat sub titlul profesional din țara de origine.

63. Această concluzie este afectată de interdependența dintre articolul 3 și articolul 6 din Directiva 98/5, precum și de existența normelor naționale care prevăd ca avocații care sunt (sau care devin) călugări să fie imediat excluși din tabloul baroului sau care impun anumite obligații, precum cerința de a avea un sediu și un birou în circumscripția instanței de prim grad de jurisdicție în care persoana interesată este numită avocat ori aceea de a primi o remunerație pentru serviciile lor?

64. Din informațiile depuse la Curte, se pare că dispoziția de drept național care interzice călugărilor să devină avocați este reiterată sub forma interdicției de *a fi* călugăr și de *a profesa* ca avocat³². Pentru o corectă interpretare a dreptului național, împrejurarea dacă acesta este cazul într-adevăr reprezintă o chestiune care revine spre verificare instanței naționale. Celelalte norme naționale invocate de DSA și de guvernul elen cuprind obligația de a fi independent, de a se devota în mod exclusiv atribuțiilor profesionale și de a avea un sediu și un birou în circumscripția instanței de prim

28 Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi (C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 38 și jurisprudența citată).

29 Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi (C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctul 39 și jurisprudența citată).

30 Hotărârea din 17 iulie 2014, Torresi (C-58/13 și C-59/13, EU:C:2014:2088, punctele 9 și 40).

31 Hotărârea din 19 septembrie 2006 (C-506/04, EU:C:2006:587, punctul 77). A se vedea de asemenea Hotărârea din 19 septembrie 2006, Comisia/Luxemburg (C-193/05, EU:C:2006:588, punctul 40).

32 Articolul 7 alineatul (1) litera (a) din Codul profesiei de avocat; a se vedea punctul 22 de mai sus.

grad de jurisdicție în care o persoană este numită avocat, precum și interdicția de a presta servicii fără remunerație. Argumentul invocat este în esență acela că, deoarece o persoană care este călugăr „va” încălca normele profesionale și deontologice, rezultă că acesta nu trebuie să fie înregistrat ca avocat de la bun început.

65. Este important să începem această parte a analizei prin a reaminti care este (și, mai important, care *nu* este) mai exact obiectul în discuție în această cauză. Prezenta procedură se referă la un avocat migrant care dorește să se stabilească și să își exercite profesia sub titlul profesional din țara sa de origine. Aceasta *nu* se referă la dreptul Greciei sau al altui stat membru de a stipula condițiile în care o persoană poate dobândi calitatea de avocat în temeiul *propriilor* norme și poate să își exercite profesia sub *propriul* titlu profesional.

66. Articolul 6 din Directiva 98/5 permite unui stat membru să interzică unei persoane care îndeplinește condițiile de înregistrare în conformitate cu articolul 3 din această directivă să profeseze în acel stat membru ca avocat sub titlul profesional din statul de origine pentru motivul că, în calitate de persoană aflată sub disciplină religioasă, aceasta nu poate, prin definiție, să se comporte în modul necesar pentru a prezenta garanțiile necesare în scopul de a exercita profesia de avocat?

67. În acest moment, considerăm că se impune să fie făcută o distincție de ordin analitic între norma specifică potrivit căreia un preot sau un călugăr nu poate fi avocat, pe de o parte, și diverse norme specifice profesionale și deontologice invocate de DSA (de exemplu, normele referitoare la obligația de a se devota în mod exclusiv atribuțiilor sale ca avocat sau la obligația de a deține un sediu sau un birou în circumscripția necesară), pe de altă parte.

68. Nu acceptăm faptul că prima dintre aceste din urmă norme trebuie să fie în mod corect caracterizată drept normă *profesională și deontologică* care intră în sub incidența normelor statului membru gazdă, în temeiul articolului 6 din Directiva 98/5. Considerăm că o astfel de normă, atunci când este analizată mai atent, reprezintă o normă care prevede că persoane care au anumite *caracteristici* nu trebuie să fie autorizate să își exercite activitatea. Presupunerea tacită este aceea că, deoarece persoana A are aceste *caracteristici*, odată ce începe să profeseze, ea *se va comporta* în mod necesar într-un anumit mod, care este inacceptabil potrivit codului deontologic. Însă aceasta reprezintă doar o presupunere, iar normele profesionale și deontologice sunt destinate să reglementeze un comportament actual, nu un presupus comportament viitor. Dacă ar fi să înlocuim noțiunea „călugăr” cu noțiunea „persoană cu părul roșcat” în exemplul pe care tocmai l-am oferit, va fi ușor de înțeles motivul pentru care o astfel de normă nu reprezintă propriu-zis o normă profesională și deontologică.

69. Adăugăm faptul că, mai mult, din câte putem observa, o astfel de normă ar priva în realitate persoana afectată în sens negativ de garanțiile procedurale prevăzute de articolele 7 și 9 din Directiva 98/5. Dacă s-ar presupune (de exemplu) că o persoană cu părul roșcat va încălca automat confidențialitatea în raport cu clientul și că aceasta este, așadar, supusă în prealabil sancțiunilor prin radierea sa din tabloul baroului înainte chiar ca aceasta să înceapă să își desfășoare activitatea, care este modul în care procedura bilaterală detaliată, existentă în temeiul articolului 7 între statul membru gazdă și statul membru de origine, sau dreptul de a introduce o acțiune la o instanță în temeiul articolului 9 ar putea oferi o protecție efectivă?

70. Întrucât doar normele profesionale și deontologice sunt reglementate de articolul 6 din Directiva 98/5, rezultă că norma națională care impune unui călugăr o interdicție absolută de a exercita profesia de avocat nu poate fi aplicată unui avocat migrant care îndeplinește cerințele de înregistrare conform articolului 3 și care dorește să profeseze sub titlul din țara sa de origine.

71. Ce se poate spune în legătură cu cea de a doua categorie de norme identificată mai sus?

72. Din articolul 6 alineatul (1) din Directiva 98/5 reiese în mod clar că avocații care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine într-un stat membru gazdă se supun aceluiași norme profesionale și deontologice precum avocații care profesează sub titlul profesional din acest stat membru³³. Prin urmare, din articolele 6 și 7 din această directivă rezultă că astfel de avocați trebuie să respecte două seturi de norme profesionale și deontologice: normele din statul membru de origine și cele din statul membru gazdă. În caz contrar, aceștia vor suporta sancțiuni disciplinare și pot fi expuși răspunderii profesionale³⁴.

73. Acestea fiind spuse, considerăm că autoritățile competente din statul membru gazdă nu sunt îndreptățite să *presupună* în prealabil că, deoarece persoana în cauză respectă o disciplină religioasă (sau, în aceeași ordine de idei, un ateu sau un membru al unei anumite grupări politice sau filosofice), aceasta se va comporta automat și inevitabil într-un mod care încalcă normele disciplinare impuse avocaților din acel stat membru. Aceste autorități trebuie mai degrabă să aștepte și să observe modul în care persoana în cauză *se comportă efectiv în realitate*. Acesta reprezintă, în fond, scopul de reglementare al normelor *profesionale și deontologice*.

74. Astfel cum a constatat Curtea în Hotărârea Jakubowska, normele profesionale și deontologice, spre deosebire de cele privind condițiile prealabile cerute pentru înregistrare, *nu fac obiectul armonizării* și, prin urmare, pot diferi considerabil de cele în vigoare în statul membru de origine. Nerespectarea normelor menționate poate determina radierea înregistrării în statul membru gazdă³⁵. Curtea a mai subliniat în această hotărâre că lipsa unui conflict de interese este indispensabilă exercitării profesiei de avocat și implică în special faptul că avocații să fie independenți față de autoritățile publice și față de alți operatori, din partea cărora nu trebuie să sufere nicio influență. Astfel, faptul că anumite norme profesionale și deontologice sunt stricte nu este, în sine, criticabil. Cu toate acestea, pe lângă faptul că normele din statul membru gazdă trebuie să fie aplicate fără distincție tuturor avocaților înscrși în acest stat membru, respectivele norme nu trebuie nici să depășească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului lor³⁶.

75. În scopul efectuării aprecierii necesare, obiectivele urmărite de legislația națională trebuie să fie mai întâi identificate³⁷. Instanța de trimitere a sugerat că motivul pentru care călugărilor le este interzis să exercite profesia de avocat este acela că interesul public impune unui avocat să se ocupe în mod exclusiv de atribuțiile sale, alături de faptul că exercitarea profesiei de avocat presupune soluționarea de litigii, ceea ce este incompatibil cu statutul de reprezentant religios. Instanța de trimitere menționează de asemenea cerința independenței profesionale și a libertății de a trata cauze. Alte norme profesionale și deontologice auxiliare invocate pe care se consideră că un călugăr nu le poate respecta cuprind obligația de a deține un sediu social și un birou în circumscripția instanței de prim grad de jurisdicție în care persoana în cauză este numită cu titlu de avocat și interdicția de furnizare a serviciilor fără remunerație.

76. Considerăm că raționamentul prezentat combină ceea ce poate fi într-adevăr descris în mod întemeiat ca fiind „obiectivele” (și, în plus, obiectivele laudabile) de protejare a corectei administrări a justiției și de asigurare a accesului clientului la o consiliere imparțială și la o reprezentare profesională corespunzătoare cu presupunerea reiterată potrivit căreia o persoană care respectă o disciplină religioasă nu va putea „cu siguranță” să se comporte într-un mod care este compatibil cu aceste obiective. În raport cu o anumită situație de fapt caracteristică conduitei profesionale și deontologice a unui anumit avocat, această presupunere poate fi, într-adevăr, întemeiată, însă poate fi, la fel de bine, și greșită. Acest lucru poate fi cel mai bine ilustrat prin prezentarea a două exemple (imaginare).

33 Hotărârea din 3 februarie 2011, Ebert (C-359/09, EU:C:2011:44, punctul 39 și jurisprudența citată).

34 Hotărârea din 19 septembrie 2006, Wilson (C-506/04, EU:C:2006:587, punctul 74).

35 Hotărârea din 2 decembrie 2010 (C-225/09, EU:C:2010:729, punctul 57).

36 Hotărârea din 2 decembrie 2010, Jakubowska (C-225/09, EU:C:2010:729, punctele 59-62).

37 A se vedea în acest sens, doar prin analogie, Hotărârea din 21 octombrie 1999, Zenatti (C-67/98, EU:C:1999:514, punctele 26 și 30).

77. Călugărul X consideră exercitarea profesiei de avocat o activitate intelectuală secundară sau auxiliară, care vine în completarea vieții sale religioase. Acesta refuză în mod constant să soluționeze cauze pentru oameni „răi”, având mereu tendința de a-și prezenta opinia juridică astfel încât aceasta să respecte în toate privințele ceea ce el consideră, din punct de vedere moral, că trebuie să facă clientul său pentru a respecta învățăturile religioase ale Bisericii, nefiind disponibil în mod regulat în circumscripția în care a fost numit ca avocat. În realitate, *comportamentul* său încalcă în mod clar normele profesionale și deontologice aplicabile în statul membru gazdă și pune în pericol obiectivele de interes public ale acestor norme. Este clar că autoritățile competente din statul membru gazdă pot (și chiar trebuie) să instituie o procedură disciplinară împotriva călugărului X. Pe baza faptelor pe care le-am subliniat, această procedură va avea ca rezultat radierea lui din tabloul avocaților din statul membru gazdă (adăugăm faptul că acesta ar putea la fel de bine să se afle în dificultate și în temeiul normelor disciplinare din statul membru de origine). Toate acestea vor avea însă loc cu respectarea unui proces echitabil, iar călugărul X va putea să introducă o acțiune la o instanță pentru a contesta decizia de excludere din barou.

78. Călugărul Y analizează împreună cu superiorii săi religioși cerințele profesionale la care acesta se va supune în cazul în care începe să exercite profesia de avocat. Punct cu punct, aceștia examinează împreună normele aplicabile. Călugărul primește dispensa necesară pentru a deține un sediu și un birou corespunzătoare în circumscripția în care acesta este numit. Este stabilit faptul că va percepe onorarii obișnuite pentru serviciile sale și că le va dona unei anumite instituții filantropice. Este scutit de participarea formală la rugăciunile comunității sale monahale în cursul zilelor lucrătoare, astfel încât să se poată devota exclusiv atribuțiilor sale în calitate de avocat. Superiorii săi religioși sunt de acord să îi respecte independența profesională. Pe acest temei, călugărul Y începe să exercite profesia de avocat, iar *comportamentul* său ca avocat este ireproșabil. Pe baza faptelor pe care le-am subliniat, ar fi evident nejustificată din punct de vedere obiectiv instituirea unei proceduri disciplinare împotriva acestuia, cu atât mai puțin excluderea lui din barou. Chiar dacă este călugăr, el respectă normele profesionale și deontologice corespunzătoare.

79. Am oferit în mod deliberat niște exemple fictive. Nu este rolul Curții să anticipeze ce se va întâmpla dacă și când Monachos Eirinaios începe să își exercite activitatea. Singura concluzie la care ajungem în prezenta cauză – și propunem în mod respectuos ca aceasta să constituie singurul aspect al chestiunii pe care Curtea să îl abordeze pentru a răspunde la întrebarea adresată – este aceea că articolul 6 din Directiva 98/5 nu permite unui stat membru să interzică în mod automat unei persoane care îndeplinește cerințele de înregistrare în conformitate cu articolul 3 să exercite profesia de avocat în acel stat membru sub titlul profesional din statul membru de origine pentru motivul că, în calitate de persoană care trebuie să respecte o disciplină religioasă, aceasta nu poate, prin definiție, să se comporte în modul impus pentru a prezenta garanțiile necesare exercitării profesiei de avocat.

Concluzie

80. În lumina considerațiilor de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebarea adresată de Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat, Grecia) după cum urmează:

„Articolul 3 alineatul (2) din Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea, trebuie interpretat în sensul că se opune aplicării unei norme naționale care interzice înregistrarea unei persoane ca avocat sub titlul profesional din statul membru de origine pentru motivul că este călugăr. Articolul 6 din această directivă nu permite unui stat membru să interzică în mod automat unei persoane care îndeplinește cerințele de înregistrare în conformitate cu articolul 3 să exercite profesia de avocat în acel stat membru sub titlul profesional din statul membru de origine pentru motivul că, în calitate de persoană care trebuie să respecte o disciplină religioasă, aceasta nu poate, prin definiție, să se comporte în modul impus pentru a prezenta garanțiile necesare exercitării profesiei de avocat.”